

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

ОМЕЛЬЧЕНКО АННА ІГОРІВНА

УДК 338.24:620.9](043.3)

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ
ЕНЕРГОГЕНЕРУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі менеджменту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Міністерства освіти і науки України (м. Київ).

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Дергачова Вікторія Вікторівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського» МОН України (м. Київ),
завідувач кафедри менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Рєпіна Інна Миколаївна,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»
МОН України (м. Київ), завідувач кафедри
бізнес-економіки та підприємництва;

доктор економічних наук, професор
Гудзь Олена Євгенівна,
Державний університет телекомунікацій
МОН України (м. Київ),
завідувач кафедри менеджменту.

Захист дисертації відбудеться *«06» травня 2021 року о 14:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.002.23 у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Міністерства освіти і науки України за адресою 03056, м. Київ, пр. Перемоги, 37, корп. 7, ауд. 41- б.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://rada.kpi.ua> та у Науково-технічній бібліотеці імені І. Г. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за адресою: 03056, м. Київ, проспект Перемоги, 37.

Автореферат розіслано «02» квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, професор

О.В. Зозульов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасне функціонування енергогенеруючих підприємств в умовах нової моделі конкурентного енергетичного ринку, що відбувається в контексті вимог Третього енергопакету, обумовлює необхідність проведення структурного реформування, модернізації та забезпечення належного рівня їх економічного розвитку. На даний момент критична зношеність основних засобів, застарілі технології генерації електроенергії, ненадійне зберігання, транспортування та використання енергетичних ресурсів, фінансова розбалансованість, низький рівень економічного потенціалу енергогенеруючих підприємств та інші негативні чинники знижують їх енергоефективність, підвищуючи імпорتنу залежність первинного енергоспоживання за усіма групами енергоресурсів. Подолання цих проблем потребує використання нових підходів, інструментів та механізмів управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств для нівелювання негативних наслідків економічної нестабільності та забезпечення умов оптимального розвитку.

Наукове підґрунтя теорії розвитку, зокрема економічного, сформовано у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: М. Альберта, О. Гавриша, Г. Горіної, О. Гудзь, Є. Довгань, С. Дунди, Д. Євдокимової, М. Згуровського, Е. Короткової, І. Крейдич, Т. Надтоки, Л. Прийми, Р. Побережного, І. Репіної, Н. Сімченко, Ф. Хедоурі та ін. Дослідженню проблем розвитку енергетичної галузі присвячено роботи таких вітчизняних науковців: В. Бараннік, С. Войтко, В. Дергачова, Ю. Дерев'янка, Є. Крикавський, І. Недін, Л. Федулова, та ін.

Теоретико-методичні аспекти управління економічним розвитком підприємств аналізувались у працях вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: І. Ансофф, Н. Афанасьєв, І. Бланк, І. Богатирьов, В. Василенко, В. Геєць, В. Герасимчук, Л. Забродська, О. Кузьмін, Л. Лігоненко, І. Максименко, М. Мескон, О. Раєвнева, В. Рогожин, В. Рудика, О. Стрижкова, Ф. Шеререр та ін.

Відаючи належне вагомості внеску вчених у дослідження особливостей управління економічним розвитком підприємств, варто відзначити, що енергогенеруючі підприємства мають низку особливостей його реалізації, які ускладнюють використання наявних наукових положень. Це потребує подальшого опрацювання, уточнення та розширення теоретико-методичних і прикладних аспектів управління економічним розвитком підприємств та їх адаптації до потреб енергогенеруючих підприємств. Зазначене зумовлює вибір об'єкту та предмету дослідження, визначає мету, завдання та структурно-логічну побудову дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» відповідно до тематики науково-дослідних робіт кафедри менеджменту. Результати дисертаційної роботи є частиною наукових тем: «Інноваційні засади розвитку промислових підприємств в рамках інтеграції в світовий економічний простір» (№ ДР 0114U001132), в якій автором узагальнено економічні важелі впливу на діяльність підприємств та сформовано їх комплекс для вдосконалення управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств; «Управління розвитком підприємств в умовах ресурсних обмежень» (№

ДР 0114U001135), де автором запропоновано модель економічної модернізації енергогенеруючих підприємств, яка інтегрує ефективний інструментарій управління розвитком в умовах ресурсних обмежень.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад, розроблення методичних положень та науково-практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано та вирішено такі **завдання**:

- досліджено теоретичні засади та проблематику управління економічним розвитком підприємств і поглиблено відповідний понятійно-термінологічний апарат;
- проаналізовано існуючі наукові підходи до управління економічним розвитком підприємств та обґрунтовано необхідність застосування інтегрованого підходу;
- розроблено науково-методичний підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств в умовах економічної нестабільності;
- здійснено діагностику стану економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами;
- сформовано систему показників та запропоновано методичний інструментарій моніторингу результатів управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств;
- визначено важелі впливу на траєкторію управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств;
- розроблено науково-методичні положення щодо вибору форми економічного розвитку та відповідного їй інструментарію управління для енергогенеруючих підприємств;
- сформовано механізм ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств;
- розроблено науково-практичні рекомендації щодо визначення наслідків управління адаптивним економічним розвитком енергогенеруючого підприємства на основі прогнозування.

Об'єктом дослідження є процес управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств в умовах економічної нестабільності.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дослідження стали фундаментальні положення теорії економічного розвитку, теорії управління, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених з питань модернізації та економічного розвитку енергогенеруючих підприємств.

Досягнення поставленої мети та вирішення завдань забезпечило використання загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких: *методи аналізу й синтезу, узагальнення, монографічний метод, методи діалектичного пізнання і формалізації, причинно-наслідкового зв'язку* – для розвитку понятійно-термінологічного апарату і теоретичних узагальнень (п. 1.1, п. 1.2), наукового обґрунтування інтегрованого

підходу до ситуаційного управління економічним розвитком підприємств (п. 1.2); *метод сходження від абстрактного до конкретного, методи компаративного аналізу* – для характеристики та аналізу переваг і недоліків наукових підходів до управління економічним розвитком підприємств (п. 1.2, п. 1.3); *метод критичного аналізу* – для аналізу наявного методичного інструментарію оцінювання результатів управління економічним розвитком підприємств (п. 1.3); *методи групування та систематизації, метод аналітичних та логічних узагальнень* – для класифікації існуючих наукових підходів та інструментів управління економічним розвитком (п. 1.2, п. 1.3, п. 2.2); *економіко-статистичний метод, методи економічного та порівняльного аналізу, динамічний підхід* – для діагностики стану енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами економічного розвитку та визначення проблемних аспектів забезпечення ефективного управління (п. 2.1, п. 2.3); *таблично-графічні методи* – для наочного зображення динамічних і структурних змін показників економічного розвитку енергогенеруючих підприємств (п. 2.1, п. 2.3, п. 3.3); *методи визначення тенденцій і показників динаміки* – для врахування процесів формування кластерів економічного розвитку енергогенеруючих підприємств (п. 2.3); *метод кластерного аналізу* – для групування показників функціональних зон економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за рівнем якості управління (п. 2.3); *методи імітаційного моделювання* – для формування сценаріїв управління підприємством за формами еволюційного та адаптивного розвитку і визначення оптимальних інструментів управління цим процесом (п. 3.1); *методи структурно-функціонального та структурно-логічного аналізу* – для формування механізму ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств (п. 3.2); *методи економічного прогнозування* – для визначення наслідків управління адаптивним економічним розвитком енергогенеруючого підприємства (п. 3.3). Для розрахунків та моделювання використано інформаційні технології: Statistica 12.0 та Microsoft Excel.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України та нормативно-правові акти органів виконавчої влади України у сфері регулювання енергетики; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених; матеріали Державної служби статистики України і Міністерства енергетики та вугільної промисловості України; матеріали спеціалізованих періодичних видань та Інтернет-ресурсів; аналітичні та інформаційні матеріали низки міжнародних асоціацій, дослідницьких і рейтингових агентств; дані фінансово-економічної звітності енергогенеруючих підприємств; результати власних досліджень.

Наукова новизна отриманих результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у поглибленні науково-методичних положень та розробленні практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств. Проведене дослідження надає підстави сформулювати положення та висновки, які визначають наукову новизну дисертації та особистий внесок автора. В роботі:

удосконалено:

– концептуальні положення управління економічним розвитком підприємств, які, на відміну від наявних, ґрунтуються на визначенні та коригуванні поточної траєкторії управління економічним розвитком через застосування інструментів економіко-управлінського впливу, обраних за результатами аналізу показників

розвитку підприємств за функціональними зонами, що дозволяє застосовувати ситуаційне управління економічним розвитком в умовах економічної нестабільності;

- науково-методичний підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств, який, на відміну від наявних, передбачає реалізацію поетапної аналітичної процедури моніторингу результатів управління та визначення рівня розвитку підприємства за функціональними зонами з урахуванням цілей, економічної спроможності підприємства та впливу чинників зовнішнього середовища, що надає змогу обирати форму розвитку і розробляти сценарії оптимального управління ним;

- методичний інструментарій моніторингу результатів управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств, який, на відміну від існуючого, передбачає проведення кластерного аналізу низки фінансових, виробничо-комерційних, інноваційних, екологічних показників і дозволяє визначати рівень якості управління та оцінити відповідність економіко-управлінських важелів потребі нівелювання негативних наслідків економічної нестабільності;

- механізм ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств, який, на відміну від наявних, поєднує економічні важелі, методи та інструменти ситуаційного коригування траєкторії управління економічним розвитком, ґрунтується на принципах динамічності, адаптивності, цілеспрямованості, саморозвитку, самоорганізації і забезпечує оптимальність розвитку підприємства на основі інтегрованих економічних результатів функціональних зон;

- науково-методичні положення щодо вибору форми економічного розвитку підприємства, які, на відміну від наявних, передбачають аналіз сценаріїв управління економічним розвитком шляхом імітаційного моделювання, що дозволяє обирати між формами еволюційного та адаптивного розвитку підприємства на підставі прогнозування трендів економічних показників;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат теорії розвитку: а) в частині трактування поняття *«економічний розвиток підприємства»* як динамічного процесу переходу між формами розвитку підприємства, супроводжуваного набуттям нових властивостей за зміни якісно-кількісного стану економічної системи під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища; б) в частині трактування поняття *«економічна модернізація»* як інструменту економічного розвитку, заснованого на виробничо-комерційних, техніко-технологічних, інвестиційно-інноваційних та екологічних важелях удосконалення економічного та кадрового потенціалу, раціоналізації ресурсозабезпечення, фондоозброєності та фінансової стійкості;

- понятійно-термінологічний апарат теорії управління в частині трактування поняття *«управління економічним розвитком підприємства»* як систематизованого процесу послідовного впливу на формування і досягнення цілей економічної діяльності на основі вибору оптимальної траєкторії поведінки з метою економічного зростання та набуття нових властивостей тривалої ефективності діяльності;

- теоретичні положення управління економічним розвитком підприємств, які передбачають визначення та коригування траєкторії його управління шляхом ситуаційного переходу між формами еволюційного та адаптивного розвитку з метою вибору ефективних інструментів економіко-управлінського впливу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств і забезпечення умов їх оптимального розвитку на основі визначення та коригування поточної траєкторії управління.

Результати науково-прикладних розробок та рекомендацій запропоновано використовувати в діяльності таких підприємств і навчально-наукових установ, зокрема: Торгово-промисловою палатою України (довідка №12/45 від 09.10.2018 р.) враховано рекомендації автора щодо методичних положень оцінювання якості управління економічним розвитком підприємства, а також, концептуальні положення управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств, які ґрунтуються на коригуванні поточної траєкторії управління економічним розвитком через застосування інструментів економічної модернізації; на ПАТ ДТЕК «Західенерго» (довідка №4 від 14.09.2018 р.) прийнято до уваги запропонований автором механізм ситуаційного управління економічним розвитком на засадах економічної модернізації, який ґрунтується на принципах динамічності, адаптивності, цілеспрямованості, саморозвитку, самоорганізації та забезпечує оптимальність розвитку підприємства на основі інтегрованих економічних результатів функціональних зон; в діяльності ДТЕК Курахівська ТЕС (довідка №22/4 від 30.10.2018 р.) використовуються науково-методичні рекомендації щодо управління економічним розвитком з урахуванням основних чотирьох функціональних зон розвитку.

Результати наукових розробок автора використовуються у навчальному процесі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» при викладанні дисциплін «Управління бізнес-процесами», «Основи бізнесу», «Розробка стартап-проектів» за програмами підготовки бакалаврів і магістрів фахового спрямування (акт впровадження №3114-34 від 19.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в межах якої представлено авторські положення та підходи до забезпечення оптимального управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств, що підтверджують наукові публікації та акти впровадження. Результати, наукові твердження та висновки, подані до захисту, отримано автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано виключно ті наукові положення, які є результатом власних досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи обговорено на наукових семінарах кафедри менеджменту факультету менеджменту та маркетингу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні підходи до управління підприємством» (м. Київ, 2014 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні підходи до управління підприємством» (м. Київ, 2016 р.); VIII Міжнародному науково-практичному семінарі «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» (м. Київ, 2016 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2016 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні

підходи до управління підприємством» (м. Київ, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі» (м. Київ, 2017 р.).

Публікації. За результатами проведеного дослідження автором опубліковано 13 наукових праць, зокрема 5 статей у фахових виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, з них 4 статті – у фахових виданнях України, 1 стаття – у фаховому науковому виданні іншої держави, що входить до ОЕСР (країна публікації – Словаччина), 2 статті в інших наукових виданнях, 6 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту становить 160 сторінок. Робота містить 36 таблиць (з яких 6 таблиць займають 6 повних сторінок) і 24 рисунки (з яких 3 рисунки займають 3 повні сторінки). Список використаних джерел налічує 171 найменування та викладений на 19 сторінках; 8 додатків займають 44 сторінки. Загальний обсяг роботи становить 246 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з темами наукових досліджень, сформульовано мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено елементи наукової новизни та практичну значущість отриманих результатів, а також, подано інформацію про апробацію та публікації основних положень роботи.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади управління економічним розвитком»** – досліджено теоретичні засади та проблематику управління економічним розвитком підприємств, уточнено концептуальні положення та поглиблено понятійно-термінологічний апарат управління економічним розвитком підприємств, розроблено науково-методичний підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств.

На основі логічного узагальнення результатів досліджень провідних зарубіжних і вітчизняних науковців було виявлено, що економічний розвиток доцільно розглядати крізь призму трьох основних форм: еволюційної, адаптивної та стійкої. В такому контексті, економічний розвиток слід розуміти як динамічний процес переходу між формами розвитку, який, під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища, супроводжується набуттям нових властивостей шляхом зміни якісно-кількісного стану економічної системи. Зокрема, в умовах економічної нестабільності середовища функціонування підприємств, їх економічний розвиток характеризується двома формами – еволюційного та адаптивного розвитку. Процес ситуаційного переходу між ними забезпечує швидку адаптацію до змін і формує необхідні для оптимального розвитку підприємства умови. Завдяки такому переходу між формами формується траєкторія управління економічним розвитком. Визначення та коригування траєкторії управління сприяє вибору ефективних інструментів економіко-управлінського впливу на розвиток підприємства за функціональними зонами (рис. 1).

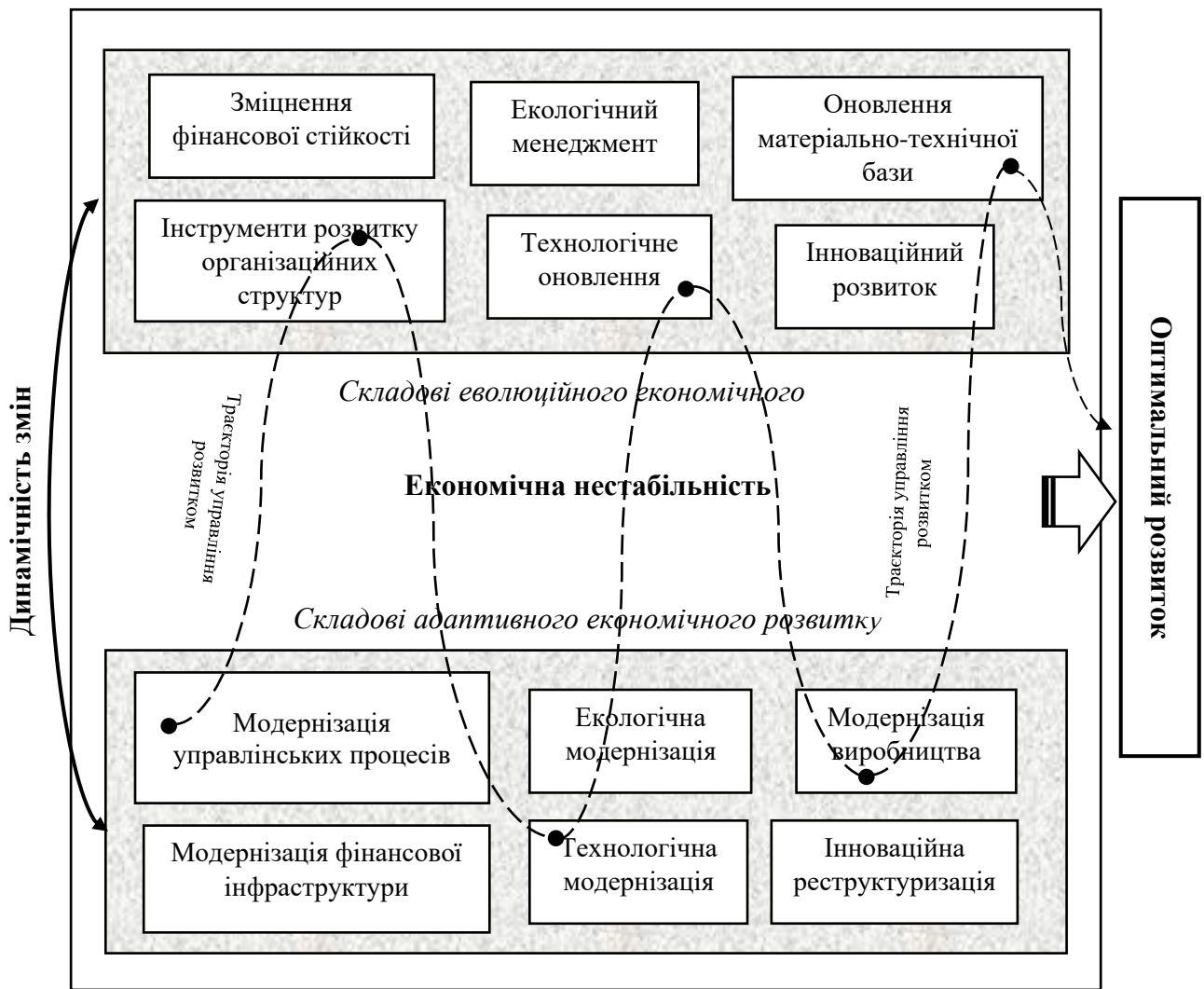

Рисунок 1 – Траєкторія управління економічним розвитком підприємства в умовах економічної нестабільності

(розроблено автором)

Сформовані теоретичні положення дали змогу уточнити визначення сутності управління економічним розвитком підприємства як систематизованого процесу послідовного впливу на формування і досягнення цілей економічної діяльності шляхом вибору оптимальної траєкторії поведінки, що забезпечить економічне зростання та сприятиме набуттю нових властивостей тривалої ефективності діяльності.

За результатами аналізу наукових підходів до управління економічним розвитком підприємств визначено необхідність формування концептуальних положень ситуаційного управління економічним розвитком в умовах економічної нестабільності, які базуються на аналізі динаміки змін показників за функціональними зонами економічного розвитку підприємств та застосуванні інструментів економіко-управлінського впливу на нього. Використання цих положень забезпечуватиме коригування поточної траєкторії управління та сприятиме створенню необхідних умов для оптимального розвитку підприємства.

Зважаючи на те, що енергогенеруючі підприємства функціонують в економічно нестабільному середовищі, для забезпечення умов оптимального управління їх економічним розвитком доцільно використовувати економічну модернізацію, як

інструмент реалізації економічного розвитку, заснований на виробничо-комерційних, техніко-технологічних, інвестиційно-інноваційних та екологічних важелях удосконалення економічного та кадрового потенціалу, раціоналізації ресурсозабезпечення, фондоозброєності та забезпечення фінансової стійкості.

У результаті дослідження обґрунтовано, що рівень економічного розвитку підприємства має визначатись за результатами управління ним, завдяки чому визначатимуться подальші умови для розроблення оптимального сценарію управління та вибору інструментів економіко-управлінського впливу на розвиток енергогенеруючого підприємства. На цій основі запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств шляхом реалізації поетапної аналітичної процедури. Процедура відбувається за сформованою системою показників функціональних зон економічного розвитку та враховує цілі підприємства, його економічну спроможність та вплив чинників зовнішнього середовища. Використання такого підходу надає можливість отримувати якісну аналітичну інформацію щодо основних важелів впливу на траєкторію управління в умовах динамічності змін та розробляти можливі сценарії управління економічним розвитком енергогенеруючого підприємства.

У другому розділі – **«Аналіз управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств»** – визначено тенденції та діагностовано стан економічного розвитку низки енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами, сформовано систему показників і розроблено методичний інструментарій моніторингу результатів управління економічним розвитком підприємств, здійснено оцінювання якості управління розвитком, за результатами чого визначено важелі впливу на траєкторію управління.

За результатами аналізу тенденцій розвитку енергогенеруючих підприємств визначено ряд проблем, серед яких найбільше значення мають: критична зношеність основних засобів (65–80%) та застарілі технології генерації електроенергії, високий рівень викидів в атмосферу (близько 30% усіх твердих часток), недостатня увага до повторного перероблення відходів виробництва (не більше 10% від загального обсягу), фінансова розбалансованість унаслідок надлишкового обсягу електроенергії та штучних адміністративних обмежень. Це зумовило необхідність поглибленого аналізу стану економічного розвитку за функціональними зонами найбільших енергогенеруючих підприємств галузі: ПАТ «Центренерго», ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «ДТЕК Східенерго» та ПАТ «ДТЕК Західенерго».

На основі розрахунку динаміки змін показників економічного розвитку за функціональними зонами та обчислення значень базисного та ланцюгового абсолютних приростів, було виявлено такі наслідки неефективного управління: недостатній рівень платоспроможності підприємств у короткостроковій перспективі, брак поточних активів та неефективне управління дебіторською заборгованістю завдають негативного впливу на фінансову стійкість підприємств у довгостроковій перспективі (відхилення від норми цих показників спостерігається на всіх енергогенеруючих підприємствах); хаотичні коливання показників виробничо-комерційної зони розвитку вказують на негативні тенденції змін не тільки порівняно з базовим, але й порівняно з попереднім періодом, відсутність матеріальної вмотивованості працівників (середній абсолютний приріст частки заробітної плати у

собівартості не більше ніж 0,08); неефективний розподіл грошових коштів на розвиток, що призводить до помірного впровадження інновацій; показники екологічної зони, що завдають найбільшого негативного впливу, – це наявність відходів виробництва на кінець року та, спричинені цими відходами збори за забруднення навколишнього середовища (повторна переробка відходів виробництва – не більше 10%). Проведений аналіз стану розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами дозволив сформувати систему показників для моніторингу результатів управління та оцінити якість такого управління.

Запропоновано проводити оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств в такій послідовності: формування цілей економічного розвитку; визначення показників фінансової, виробничо-комерційної, інноваційної та екологічної зон розвитку, які формують базу дослідження; побудова матриць середнього темпу приросту показників кожної функціональної зони (табл. 1–4); групування показників за рівнем якості управління шляхом використання кластерного аналізу. Застосування рекурсивних процедур дозволяє врахувати динаміку поточних змін на підприємстві та не потребує повної зміни підходу для коригування траєкторії управління ним.

Для приведення даних до однієї розмірності було використано систему динамічних рядів, яка створює умови для виявлення закономірностей та інтенсивності змін у функціональних зонах економічного розвитку підприємств. Оцінювання якості управління економічним розвитком є необхідною ланкою в процесі коригування поточної траєкторії управління, оскільки пошук ефективних рішень не можливий без попередньої діагностики його поточного стану.

На основі використання кластерного аналізу було розраховано відстані між кінцевими центрами кластерів (табл. 5), а за результатами кластеризації показників економічного розвитку досліджуваних підприємств за функціональними зонами, здійснено їх групування у кластери за рівнем якості управління – оптимальної, достатньої, граничної та критичної. Кластер оптимальної якості управління формують показники еталонних результатів управління економічним розвитком. Показники, що здійснюють найбільший негативний вплив на розвиток підприємства та потребують першочергового впливу на них, формують кластер критичної якості управління, відповідно. Результати, отримані в ході аналізу, свідчать про оптимальність використання такої процедури та підтверджують правильність проведеного оцінювання.

За результатами такого групування доведено, що недостатній рівень платоспроможності підприємств, брак поточних активів та неефективне управління дебіторською заборгованістю (фінансова зона економічного розвитку), обсяг утилізованих (перероблених) відходів та спричинені цими відходами збори за забруднення навколишнього середовища (екологічна зона економічного розвитку) спричиняють інтенсифікацію негативних змін. Це зумовлює необхідність коригування поточної траєкторії управління для забезпечення умов оптимального розвитку досліджуваних підприємств.

Таблиця 1 – Матриця показників фінансової зони розвитку досліджуваних підприємств, %

Фінансова зона розвитку (F)	f1	f2	f3	f4	f5
ПАТ «Центренерго»	37,47	-28,14	0,31	38,96	15,78
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	4,15	-16,36	0,23	52,93	26,66
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	0,00	-16,36	0,26	38,96	25,12
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	-1,73	-16,36	0,41	38,96	27,50

Таблиця 3 – Матриця показників інноваційної зони розвитку досліджуваних підприємств, %

Інноваційна зона розвитку (I)	i1	i2	i3	i4
ПАТ «Центренерго»	-2,90	10,67	4,43	6,84
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	2,41	11,37	2,47	5,89
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	16,36	14,64	3,39	7,24
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	-4,46	11,50	3,39	7,24

Таблиця 2 – Матриця показників виробничо-комерційної зони розвитку досліджуваних підприємств, %

Виробничо-комерційна зона розвитку (V)	v1	v2	v3	v4	v5
ПАТ «Центренерго»	11,53	9,53	2,20	8,44	5,83
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	11,53	9,53	2,20	8,44	5,83
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	12,71	11,63	-3,47	5,47	21,46
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	26,69	11,63	-3,47	5,10	13,10

Таблиця 4 – Матриця показників екологічної зони розвитку досліджуваних підприємств, %

Екологічна зона розвитку (E)	e1	e2	e3	e4	e5
ПАТ «Центренерго»	10,91	-22,20	9,00	-3,35	-14,27
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	6,57	-13,93	9,00	-4,04	-7,73
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	8,14	-7,02	9,44	-4,04	-7,73
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	10,91	-22,20	9,00	-4,04	-12,03

Примітка: f1 – коефіцієнт поточної ліквідності, f2 – коефіцієнт абсолютної ліквідності, f3 – коефіцієнт фінансової стійкості, f4 – коефіцієнт оборотності активів, f5 – коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів; v1 – фондовіддача основних виробничих фондів, v2 – коефіцієнт рентабельності основних виробничих фондів, v3 – розмір амортизаційних відрахувань, v4 – матеріаловіддача, v5 – матеріаломісткість; i1 – коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю, i2 – коефіцієнт освоєння нової техніки, i3 – коефіцієнт інноваційного зростання, i4 – коефіцієнт освоєння нової продукції; e1 – обсяг викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря, e2 – обсяг утилізованих, оброблених (перероблених) відходів, e3 – капітальні інвестиції в охорону навколишнього середовища, e4 – збори, визначені підприємствам за забруднення навколишнього середовища, e5 – штрафи за порушення природоохоронного законодавства (розраховано автором)

Таблиця 5 – Значення відстаней між кінцевими центрами кластерів показників функціональних зон економічного розвитку енергогенеруючих підприємств

Підприємство	Оптимальна якість управління	Достатня якість управління	Гранична якість управління	Критична якість управління
ПАТ «Центренерго»	0	10,92	18,85	21,69
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	0	6,24	9,93	16,13
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	0	5,10	8,63	22,60
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	0	7,57	13,59	25,86

(розраховано автором)

Групування показників функціональних зон у кластери за рівнем якості управління дає змогу визначити важелі впливу на їх траєкторію управління (рис. 2).

	Фінансова зона розвитку					Виробничо- комерційна зона розвитку					Інноваційна зона розвитку				Екологічна зона розвитку				
ПАТ «Центренерго»	f1	f2	f3	f4	f5	v1	v2	v3	v4	v5	i1	i2	i3	i4	e1	e2	e3	e4	e5
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»	f1	f2	f3	f4	f5	v1	v2	v3	v4	v5	i1	i2	i3	i4	e1	e2	e3	e4	e5
ПАТ «ДТЕК Західенерго»	f1	f2	f3	f4	f5	v1	v2	v3	v4	v5	i1	i2	i3	i4	e1	e2	e3	e4	e5
ПАТ «ДТЕК Східенерго»	f1	f2	f3	f4	f5	v1	v2	v3	v4	v5	i1	i2	i3	i4	e1	e2	e3	e4	e5

Примітки:

- Кластер оптимальної якості управління

- Кластер граничної якості управління

- Кластер достатньої якості управління

- Кластер критичної якості управління

Рисунок 2 – Групування показників функціональних зон у кластери за рівнем якості управління

(визначено автором)

Здійснити коригування траєкторії управління можливо за допомогою низки ефективних важелів впливу, зокрема: інвестування у новітні технології виробництва та обладнання, що сприятиме зменшенню шкідливих новітні технології виробництва та обладнання, використання яких сприятиме зменшенню шкідливих викидів та, відповідно, зменшенню виплат за порушення природоохоронного законодавства і вивільненню власних коштів на розвиток; модернізація матеріально-технічної бази, забезпеченість ресурсами, державна підтримка в розробленні заходів щодо повторної переробки відходів виробництва та зменшення обсягів неутилізованих відходів.

У третьому розділі – **«Напрями реалізації управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств»** – розроблено методичні положення щодо вибору форми економічного розвитку та відповідного їй інструментарію управління, сформовано механізм ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств і розроблено науково-практичні рекомендації визначення наслідків управління адаптивним економічним розвитком на основі прогнозування для подальшого планування управлінських дій.

На основі проведеного оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств та визначення важелів впливу на траєкторію управління розроблено методичні положення вибору форми економічного розвитку. Моделювання поведінки здійснюється на основі сценарного аналізу, використання якого дозволяє сформувати оптимальний сценарій управління економічним розвитком підприємства. В якості інструментарію в роботі запропоновано використовувати імітаційне моделювання, засноване на принципах системної динаміки. Основною перевагою розроблених методичних рекомендацій є можливість вибору оптимального варіанту поведінки підприємства в часі залежно від наявних у нього реальних і потенційних можливостей, обумовлених стадією і формою його розвитку.

Для формування ефективних рішень з управління економічним розвитком виокремлено такі сценарії:

I сценарій – базовий, який не передбачає додаткових управлінських заходів і дозволяє перевірити ефективність поточної траєкторії управління;

II сценарій – еволюційний (на базі еволюційного розвитку), який передбачає розроблення рішень для забезпечення підтримуючого впливу на розвиток підприємства;

III сценарій – адаптивний (на базі адаптивного розвитку), який спрямований на розробку рішень з управління економічним розвитком шляхом ситуаційної адаптації до змін. За таким сценарієм здійснюється вплив на найбільш вразливі показники розвитку.

Результати розрахунків довели, що в умовах економічної нестабільності середовища функціонування доцільно використовувати третій сценарій, оскільки він дозволяє адаптуватись до поточних змін та враховує особливості виробничої структури енергогенеруючих підприємств.

З урахуванням особливостей економічного розвитку енергогенеруючих підприємств сформовано механізм ситуаційного управління ними на основі адаптації до поточних умов функціонування. Він ґрунтується на принципах динамічності, адаптивності, цілеспрямованості, саморозвитку, самоорганізації і поєднує економічні важелі, методи та інструменти для ситуаційного коригування поточної траєкторії управління розвитком. Забезпечення умов оптимального розвитку здійснюється на основі інтегрованих економічних результатів функціональних зон (рис. 3). Основою методичного забезпечення цього механізму є методичний підхід до формування сценарію управління адаптивним розвитком енергогенеруючого підприємства, що узагальнює в собі результати застосування методики формування комплексу інтегральних показників рівня розвитку, технології діагностики стадії та рівня розвитку підприємства й надає можливість обирати доцільну та досягнути мету

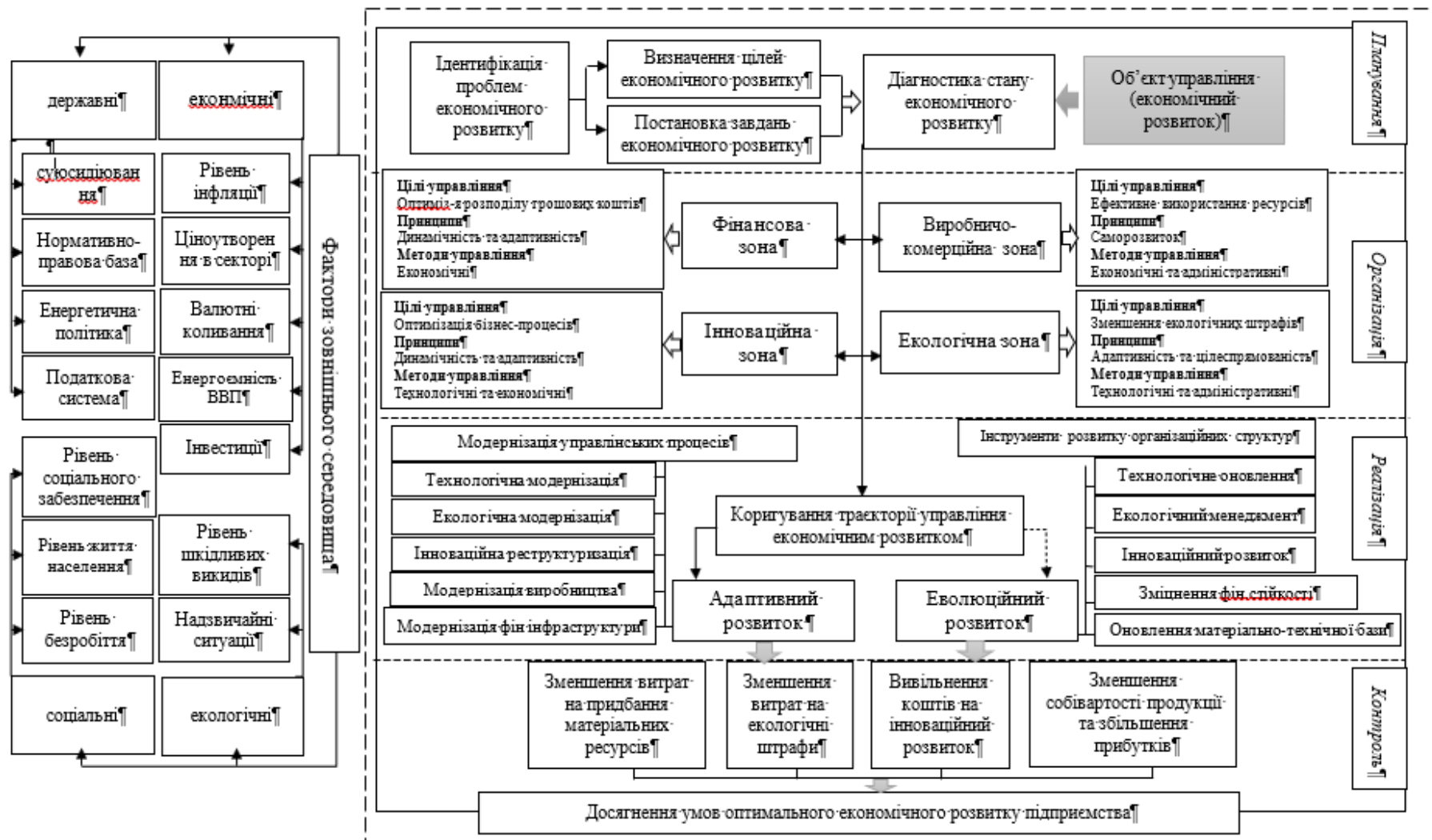

Рисунок 3 – Схема механізму ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств
(розроблено автором)

управління економічним розвитком енергогенеруючого підприємства відповідно до динамічного характеру зміни зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування.

Аналіз отриманих результатів щодо прогнозування результативності управління енергогенеруючих підприємств за формою адаптивного розвитку, дозволив зробити висновок, що економічна доцільність використання запропонованого сценарію підтверджується позитивною зміною значень показників функціональних зон економічного розвитку досліджуваних підприємств (рис. 4–7).

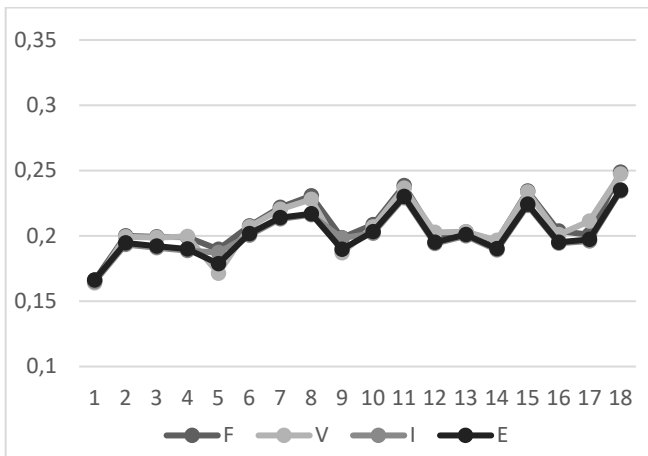

Рисунок 4 – Зміна показників функціональних зон ПАТ «Центренерго» за формою адаптивного розвитку

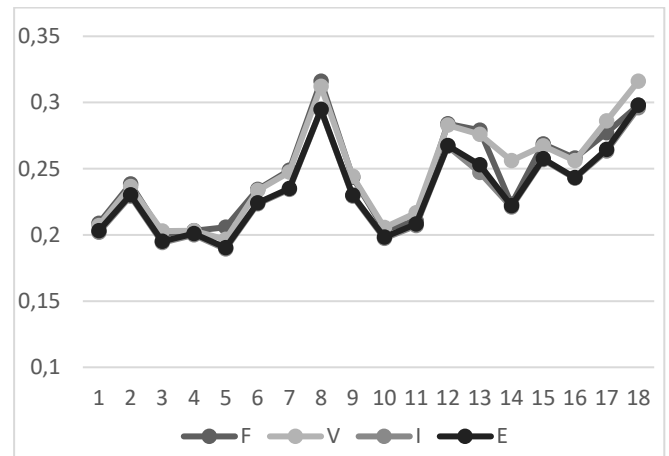

Рисунок 5 – Зміна показників функціональних зон ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» за формою адаптивного розвитку

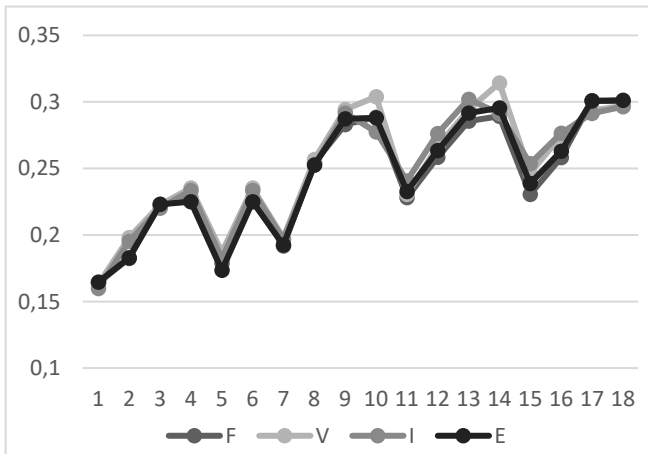

Рисунок 6 – Зміна показників функціональних зон ПАТ «ДТЕК Західенерго» за формою адаптивного розвитку

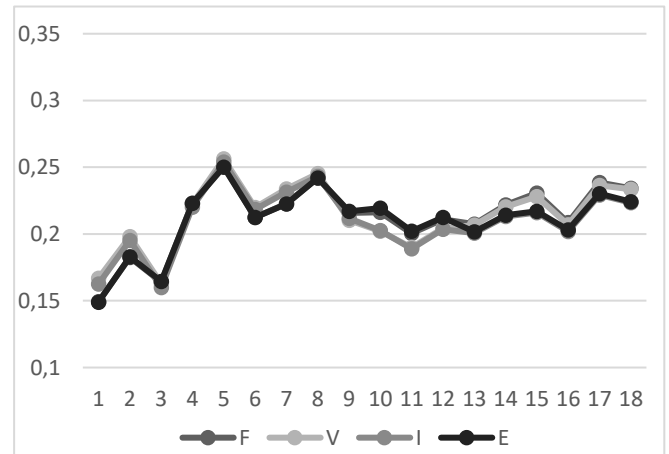

Рисунок 7 – Зміна показників функціональних зон ПАТ «ДТЕК Східенерго» за формою адаптивного розвитку

Примітка: функціональні зони економічного розвитку: F – фінансова; V – виробничо-комерційна; I – інноваційна; E – екологічна (визначено автором)

Графіки зміни значень інтегрального показника кожної функціональної зони економічного розвитку демонструють практично рівнозначний вплив фінансової, виробничо-господарської, інноваційної та екологічної складових на таксономічний інтегральний показник економічного розвитку. В таблиці 6 представлено результати розрахунку прогнозних значень показників економічного розвитку.

Таблиця 6 – Результати розрахунку прогнозних значень показників розвитку досліджуваних підприємств

Рік	Прогнозне значення показників				
	Фінансова зона			Екологічна зона	
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт фінансової стійкості	Обсяг утилізованих відходів	Штрафи за порушення
ПАТ «Центренерго»					
2020	1,21	0,15	0,68	101,50	29,80
2021	1,37	0,21	0,70	134,30	27,10
2022	1,49	0,29	0,75	167,80	26,20
ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго»					
2020	1,10	0,27	0,70	275,10	36,40
2021	1,16	0,30	0,72	302,40	31,20
2022	1,25	0,35	0,75	334,50	28,00
ПАТ «ДТЕК Західенерго»					
2020	0,83	0,20	0,60	229,50	33,50
2021	0,91	0,23	0,65	262,30	30,80
2022	1,20	0,29	0,71	384,20	28,40
ПАТ «ДТЕК Східенерго»					
2020	0,89	0,15	0,52	99,30	30,30
2021	0,96	0,21	0,59	117,40	28,90
2022	1,07	0,23	0,63	152,60	26,50

(розраховано автором)

Наведені розрахунки обґрунтовують доцільність обраного сценарію розвитку для коригування поточної траєкторії управління. Таким чином ситуаційне управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств дозволить не тільки пристосовуватись до поточної динаміки змін, але й сприятиме набуттю нових властивостей тривалої ефективності діяльності.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є вирішення актуального науково-прикладного завдання – поглиблення науково-методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств в умовах економічної нестабільності. Проведене дослідження надали можливість сформулювати такі висновки:

1. На основі дослідження теоретичних засад та проблематики управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств обґрунтовано необхідність використання нових підходів, інструментів та механізмів управління. Результати дослідження категорійного апарату теорії розвитку вказують на необхідність розгляду економічного розвитку у розрізі трьох основних форм – еволюційної, адаптивної та стійкої. Такий підхід дозволяє визначити економічний розвиток підприємства як динамічний процес переходу між формами розвитку, що супроводжується набуттям нових можливостей шляхом зміни якісно-кількісного стану економічної системи під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища. У цьому контексті обґрунтовано, що в умовах економічної нестабільності управління економічним розвитком підприємства повинно відбуватись за траєкторією, яка формується шляхом ситуаційного переходу між двома формами розвитку, еволюційною та адаптивною, та сприяє вибору ефективних інструментів економіко-управлінського впливу. Сформовані теоретичні положення надали можливість розкрити економічний зміст управління економічним розвитком підприємств та поглибити відповідний апарат теорії управління.

2. Проведений аналіз представлених наукових підходів до управління економічним розвитком підприємств надав можливість встановити, що більшість з них не розкриває особливостей їх використання в умовах економічної нестабільності середовища функціонування та потребує удосконалення. З таких міркувань було обґрунтовано необхідність застосування та розвинено інтегральний підхід до ситуаційного управління економічним розвитком підприємств, який ґрунтується на аналізі динаміки змін показників розвитку за функціональними зонами та дозволяє коригувати поточну траєкторію управління шляхом застосування ефективних інструментів економіко-управлінського впливу.

3. За результатами діагностики стану та характеру економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами виявлено такі недоліки розвитку: недостатній рівень платоспроможності підприємств у короткостроковій перспективі, брак поточних активів та неефективне управління дебіторською заборгованістю завдають негативного впливу на фінансову стійкість підприємств у довгостроковій перспективі (відхилення від норми цих показників спостерігається на всіх енергогенеруючих підприємствах); хаотичні коливання показників виробничо-комерційної зони розвитку вказують на негативні тенденції змін не тільки порівняно з базовим, але й порівняно з попереднім періодом, відсутність матеріальної вмотивованості працівників (середній абсолютний приріст частки заробітної плати у собівартості не більше ніж 0,08); неефективний розподіл грошових коштів на розвиток, що призводить до помірного впровадження інновацій; показники

екологічної зони, що завдають найбільшого негативного впливу – це наявність відходів виробництва на кінець року та, спричинені цими відходами збори за забруднення навколишнього середовища (повторна переробка відходів виробництва – не більше 10%).

4. Проведена діагностика дозволила виявити хвилеподібний характер економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами та переважно негативні тенденції зміни показників розвитку. Це обумовило необхідність проведення оцінювання якості управління економічним розвитком та розроблення відповідного науково-методичного підходу до оцінювання, який враховуватиме особливості функціонування енергогенеруючих підприємств в економічно нестабільному середовищі. Запропонований підхід передбачає реалізацію поетапної аналітичної процедури моніторингу результатів управління та визначення рівня розвитку підприємства за функціональними зонами з урахуванням цілей, економічної спроможності підприємства та впливу чинників зовнішнього середовища. Здійснення такого моніторингу надає можливість визначити сценарій оптимального управління та обрати інструменти економіко-управлінського впливу на розвиток енергогенеруючих підприємств.

5. У процесі добору методу та інструментарію проведення моніторингу результатів управління економічним розвитком виявлено невідповідність наявного інструментарію специфіці енергогенеруючих підприємств. Було уточнено набір фінансових, виробничо-комерційних, інноваційних та екологічних показників для оцінювання результатів управління розвитком енергогенеруючих підприємств та запропоновано інструментарій, що передбачає проведення кластерного аналізу і дозволяє оцінити відповідність економіко-управлінських важелів, що застосовуються, потребі нівелювання негативних наслідків економічної нестабільності. Групування показників у кластери за рівнем якості управління здійснювалось на основі сформованої градації чотирьох діапазонів – оптимальної, достатньої, граничної та критичної.

6. Застосувавши розроблений підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком з використанням методичного інструментарію моніторингу результатів управління було визначено важелі впливу на траєкторію управління. За результатами групування показників економічного розвитку у кластери доведено, що недостатній рівень платоспроможності підприємств, брак поточних активів і неефективне управління дебіторською заборгованістю (фінансова зона розвитку) та обсяг утилізованих відходів й спричинені цими відходами збори за забруднення навколишнього середовища (екологічна зона розвитку) спричиняють інтенсифікацію негативних змін та формують економіко-управлінські важелі впливу на коригування траєкторії управління.

7. Враховуючи особливості економічного розвитку енергогенеруючих підприємств розроблено науково-методичні положення щодо вибору форми розвитку та відповідної їй інструментарію управління. В їх основу покладено аналіз сценаріїв управління економічним розвитком шляхом імітаційного моделювання. На підставі прогнозування трендів економічних показників з'ясовано, що забезпечення оптимального розвитку можливо досягти за умови використання інструментів управління формою адаптивного економічного розвитку.

8. Результати дослідження особливостей економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами в умовах економічної нестабільності надали

можливість розробити механізм ситуаційного управління розвитком на базі адаптації до поточних умов функціонування. Він ґрунтується на принципах динамічності, адаптивності, цілеспрямованості, саморозвитку та самоорганізації і передбачає застосування економічних, екологічних, інвестиційно-інноваційних та організаційних важелів впливу на траєкторію управління з урахуванням форми розвитку. Реалізація механізму призведе до зменшення енергоємності виробництва електроенергії, скорочення невиробничих витрат паливно-енергетичних ресурсів, оптимізації виробництва і використання паливно-енергетичних ресурсів, забезпечення підтримки екологічної рівноваги, модернізації та реконструкції виробничих потужностей, вивільнення коштів на інновації без залучення зовнішніх інвестицій.

9. На основі розроблених науково-методичних положень було здійснено оцінювання результативності запропонованого механізму та прогнозування наслідків використання інструментів управління адаптивним економічним розвитком енергогенеруючих підприємств. Результати аналізу підтверджують позитивні зміни значень показників фінансової та екологічної зон економічного розвитку. Прогнозований рівень розвитку свідчить про те, що фокусом управління на цьому етапі виступає екологічна зона розвитку. Вона має сильний потенціал до вивільнення грошових коштів на розвиток без залучення зовнішніх інвестицій.

10. Реалізація пропозицій автора надала можливість розвинути наукові та прикладні аспекти з управління економічним розвитком підприємства. Запропоновані в дисертаційній роботі науково-методичні положення та практичні рекомендації можуть використовуватися керівництвом енергогенеруючих підприємств під час здійснення ними управлінської діяльності із забезпечення умов оптимального економічного розвитку та підвищення рівня енергоефективності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях інших держав, що входять до ОЕСР

1. Omelchenko, A. Situational management mechanism of adaptive economic development of the enterprise. *Journal of Modern Economic Research*, 2020. Vol. 2(1), pp.31-40. Словаччина (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Google Scholar) (0,61 друк. арк.).

Статті у фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз

2. Бояринова К.О., Омельченко А.І. Особливості соціально-економічного розвитку підприємств на основі еко-інновацій. *Економіка та держава*. 2015. Вип. 2. С. 95-98 (включено до переліку фахових видань України з питань економіки, наукометричні бази - Index Copernicus, Seientific Indexing Services, Google Scholar та ін.). (0,43 друк. арк.) (Особистий внесок - 0,39 друк. арк.: автором визначено особливості соціально-економічного розвитку підприємств в розрізі використання економічної модернізації; запропоновано методичний підхід до визначення потреби підприємства у проведенні модернізації на основі «методу парних порівнянь»).

3. Омельченко А.І. Особливості формування організаційно-економічного механізму технологічного розвитку промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. Вип. 21. С. 70 - 73 (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Scientific Indexing Services (SIS), Google Scholar) (0,42 друк. арк.).

4. Омельченко А.І. Технологічний розвиток як складова інноваційного розвитку промислового підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. 2016. Вип.13. С. 514 - 521 (Міжнародна індексація: Index Copernicus International, Directory of Open Access Journals (DOAJ), EconBiz, Open Ukrainian Citation Index (OUCI), Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Google Scholar, Bielefeld Academic Search Engine (BASE)) (0,51 друк. арк.).

5. Омельченко А.І. Механізм економічної модернізації як комплекс інструментів управління економічним розвитком енергогенеруючого підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2018. Вип. 5. С. 126-133. (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Google Scholar). (0,65 друк. арк.).

Статті в інших наукових виданнях

6. Омельченко А.І. Еко-інноваційний розвиток як складова інноваційного розвитку промислового підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць*. 2016. Вип.10. С. 1-7 (Міжнародна індексація: Index Copernicus, Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD), Bielefeld Academic Search Engine (BASE), Google Scholar та ін.) (0,41 друк. арк.).

7. Омельченко А.І. Динамічний збалансований підхід до управління економічним розвитком підприємства. *Сучасні підходи до управління підприємством: збірник наукових праць*. 2020. Вип.5. (0,42 друк. арк.).

Матеріали науково-практичних конференцій

8. Дергачова В.В., Омельченко А.І. Низьковуглецева економіка як спосіб досягнення сталого розвитку країни. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку системи управління в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 16-17 березня 2017 р. м. Київ. Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва ДУТ. С. 47-48 (0,1 друк. арк.) (Особистий внесок 0,08 друк. арк.: автором виокремлено характерні особливості та специфіку діяльності енергогенеруючих підприємств на засадах сталого розвитку та поглиблено розуміння особливостей низьковуглецевої економіки як способу його досягнення).

9. Омельченко А.І. Надзвичайна ситуація в енергетиці як підґрунтя до економічної модернізації енергогенеруючих підприємств. *Сучасні підходи до управління підприємством: збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*, 6 квітня 2017 р. Київ: Вид-во «Політехніка», 2017. С.83 (0,1 друк. арк.).

10. Дергачова В.В., Омельченко А.І. Напрями підвищення енергоефективності підприємств в умовах сталого розвитку. *Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: матеріали VIII міжнар. наук.-практ. семінару ім. проф. І.В. Недіна*, 21-22 жовтня 2016 р. Київ: НТУУ «КПІ». С.205-209 (0,3 друк. арк.) (Особистий внесок 0,27 друк. арк.: автором проаналізовано основні проблеми та визначено напрями підвищення енергоефективності енергогенеруючих підприємств в рамках стратегії сталого розвитку).

11. Омельченко А.І. Пріоритетні напрями інноваційного розвитку в сучасних умовах господарювання. *Сучасні підходи до управління підприємством*: збірник тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 28 квітня 2016 р. Київ: Вид-во «Політехніка», 2016. С. 39 (0,11 друк. арк.).

12. Омельченко А.І. Низьковуглецевий розвиток енергогенеруючих підприємств як один з ключових факторів забезпечення сталого розвитку. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: збірник тез XV Міжнародної науково-практичної конференції, 16 листопада 2016 р., КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка». м. Київ (0,1 друк. арк.).

13. Омельченко А.І. Екологізація виробництва як шлях інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості. *Сучасні підходи до управління підприємством*: збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24 квітня 2014 р. м. Черкаси. с.172-175 (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Омельченко А.І. Управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) (галузь знань – економічні науки). – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України, м. Київ, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено поглибленню теоретичних основ та методичних положень, наданню практичних рекомендацій щодо управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств в умовах економічної нестабільності.

На основі аналізу наукових джерел проведено дослідження теоретичних засад та проблематики управління економічним розвитком, уточнено концептуальні положення та поглиблено понятійно-термінологічний апарат управління економічним розвитком підприємств.

Здійснено діагностику стану економічного розвитку енергогенеруючих підприємств за функціональними зонами. Розроблено науково-методичний підхід до оцінювання якості управління економічним розвитком підприємств в умовах економічної нестабільності. Розроблено систему показників і запропоновано методичний інструментарій моніторингу результатів управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств. За результатами оцінювання якості управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств визначено важелі впливу на траєкторію управління.

Розроблено науково-методичні положення щодо вибору форми економічного розвитку та відповідного їй інструментарію управління для енергогенеруючих підприємств. Сформовано механізм ситуаційного управління економічним розвитком енергогенеруючих підприємств та розроблено науково-практичні рекомендації визначення наслідків управління їх адаптивним розвитком на основі прогнозування.

Ключові слова: економічний розвиток, економічна модернізація, управління економічним розвитком, адаптивний розвиток, механізм ситуаційного управління, траєкторія управління економічним розвитком, енергогенеруючі підприємства.

ABSTRACT

Omelchenko A. Management of economic development of power generating enterprises. – Qualifying scientific work published as a manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Economics (Ph.D.), by specialty 08.00.04 – Economy and management of enterprises (by types of economic activity) (a branch of knowledge – economic sciences). National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation focuses on the development of theoretical positions and methodological principles, providing practical recommendations for improving the management of economic development of energy generating enterprises in conditions of economic instability.

Based on the analysis of scientific sources the research of the categorical apparatus and problems of management of economic development is carried out and the corresponding conceptual apparatus is deepened. The method of management of economic development of the enterprise on the basis of construction of its trajectory by situational transition between evolutionary and adaptive forms of development and a choice of effective tools of economic and administrative influence on functional zones is developed. Scientific approaches are analyzed and conceptual provisions of management of economic development of the enterprise which are based on adjustment of a current trajectory of management of economic development through application of the tools of economic and administrative influence chosen by the analysis of dynamics of indicators on functional zones of development are allowed. Scientifically substantiated methodological tools for evaluating the results of economic development management of energy generating enterprises and proposed a scientific and methodological approach to monitoring the results of economic development management of energy generating enterprises, which provides a step-by-step analytical procedure for determining the level of enterprise development. external environment. It allows you to choose between evolutionary and adaptive forms of development, to develop scenarios for optimal management in the final stages of monitoring.

The state of energy generating enterprises is diagnosed by functional zones of economic development and it is revealed that the problem of economic development management is the lack of interconnection between functional zones, which causes intensification of negative changes in the enterprise. On the basis of calculations of dynamics of changes of average and chain absolute increments of indicators of activity on functional zones of economic development the system of indicators of an estimation of quality of management has been formed. Methodical provisions for assessing the quality of economic development management of energy generating enterprises in conditions of economic instability are proposed, which provide for evaluating the results of economic development management according to the system of financial, industrial, commercial, innovative, environmental indicators, their cluster analysis. The choice of levers influencing the adjustment of the management trajectory of economic development of energy generating enterprises is substantiated.

The scientific and methodological principles for choosing the form of economic development and the corresponding management tools for energy generating enterprises have been developed and substantiated. They consist in the analysis of scenarios of management of economic development by means of simulation modeling that allows to choose between evolutionary and adaptive forms of economic development of the enterprise on the basis of forecasting of trends of economic indicators. The main advantage of this

approach is the formation of various options for the behavior of the enterprise over time, depending on the available real and potential opportunities due to the stage and form of its development. This technique ensures the implementation of management decisions in conditions of high risk and uncertainty. The mechanism of situational management of economic development of energy generating enterprises is formed, which combines economic levers, methods and tools of situational adjustment of economic development management trajectory, is based on the principles of dynamism, adaptability, purposefulness, self-development, self-organization. Scientific and practical recommendations for determining the consequences of managing the adaptive economic development of an energy generating enterprise based on forecasting have been developed.

Keywords: economic development, economic modernization, management of economic development, adaptive development, mechanism of situational management, trajectory of economic development management, energy generating enterprises.

АННОТАЦИЯ

Омельченко А.И. Управление экономическим развитием энергогенерирующих предприятий. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности) (отрасль знаний – экономические науки). – Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского» МОН Украины, г. Киев, 2021.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретических основ и методических положений, разработке практических рекомендаций по управлению экономическим развитием энергогенерирующих предприятий в условиях экономической нестабильности.

На базе анализа научных источников проведено исследование теоретических основ и проблематики управления экономическим развитием, уточнены концептуальные положения и развит понятийно-терминологический аппарат управления экономическим развитием предприятий.

Проведена диагностика состояния экономического развития энергогенерирующих предприятий по функциональным зонам. Разработан научно-методический подход к оценке качества управления экономическим развитием предприятий в условиях экономической нестабильности. Сформирована система показателей и предложен методический инструментарий мониторинга результатов управления развитием энергогенерирующих предприятий. По результатам оценки определены рычаги влияния на траекторию управления.

Разработаны научно-методические положения по выбору формы развития и соответствующего ей инструментария управления для энергогенерирующих предприятий. Сформирован механизм ситуационного управления экономическим развитием энергогенерирующих предприятий и разработаны рекомендации для определения последствий управления их адаптивным развитием на основе прогнозирования.

Ключевые слова: экономическое развитие, экономическая модернизация, управление экономическим развитием, адаптивное развитие, механизм ситуационного управления, траектория управления развитием, энергогенерирующие предприятия.

Підписано до друку 02.04.2021 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Різографічний друк.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення №.644
Віддруковано на ризографі в видавничому центрі «Принт-центр»
04053, м.Київ, вул. Січових Стрільців, 26А
Тел./факс: 486-50-88, (050)712-40-80, (097)182-07-07, 277-40-16
<http://www.printc.kiev.ua>; E-mail: printcentr@ukr.net